

Motion till riksdagen

1988/89:Ju28

av Hans Göran Franck och Anita Johansson
(båda s)

med anledning av prop. 1988/89:95 om ändringar
i rättegångsbalken m.m.

Det finns anledning att ifrågasätta tendensen att på olika sätt inskränka sakprövningen i hovrätten i brottmål och tvistemål. Att av kostnadshänsyn reducera parternas möjligheter att få två instanser på sig för att få målet effektivt sakligt prövat medför risker ur rättssäkerhetssynpunkt. Det kan dessutom innebära att antalet ansökningar om prövningstillstånd och resning kommer att öka.

Via en ändring i rättegångsbalken 13:3 1 st.3. bör — liksom rättegångsutredningen föreslagit — möjligheterna utökas att framställa nya yrkanden i tvistemål, om dessa utan olägenhet kan prövas. Part får då möjlighet att snabbare komma till sin rätt och regleringen gör dessutom att högsta domstolens rättskraftsprincip i NJA 1977 s. 618 lättare går att förena med taleändringsreglerna och praktiska förhållanden i den enskilda processen.

Från utgångspunkten att part i princip bör ha tillgång till sakprövning i två instanser följer också, att det ej bör genomföras någon sådan ändring av 50:25 st 3 att "annan särskild anledning" utgår. Med den föreslagna ändringen försvinner möjligheten att beakta nytt material av det aktuella slaget i ett fall då part visserligen saknar giltig ursäkt m.m. men otvivelaktigt tycks ha rätten på sin sida. Risk för rättsförluster föreligger uppenbarligen med detta förslag. Rättegångsutredningens förslag är då att föredra, men den nuvarande ordningen är otvivelaktigt den bästa.

Liknande synpunkter angående hovrättens sakprövning gör sig än starkare gällande i brottmål, eftersom det är synnerligen angeläget att den tilltalade åtminstone får två instanser på sig att försvara sig mot åtalet — i alla delar. Det är därför betänkligt att man så starkt beskär möjligheterna att få skuldfrågan prövad som i förslagets 51:23 a. Om endast t.ex. påföljdsfrågan överklagats — av åklagaren eller försvaret — skall skuldfrågan prövas av hovrätten endast i extrema undantagsfall. Om inte den tilltalade i egen vadeinlaga eller efter anslutningsvad överklagat i skuldfrågan, skulle det alltså i princip vara slutprövat i den delen genom tingsrättens dom. En förutseende försvarare bör alltså i fortsättningen överklaga också angående skuldfrågan, för att vara helgarderad. Frågan är om reformen under sådana förhållanden kommer att ge de effektivitetsvinster för hovrätternas del som man uppenbarligen hoppas på.

Den tilltalade måste ha möjlighet att ändra sig så att han inför eller vid huvudförhandlingen i hovrätten får angripa också tingsrättens bedömning

av skuldfrågan. Visserligen finns det då risk för uppskov i målet eller för att det även i hovrätten kommer att "belastas" med bevisupptagning och bevisprövning. Det förefaller dock inkonsekvent att fästa sig vid dessa eventuella negativa effekter på hovrättsprocessen samtidigt som man tillåter åklagaren att justera gärningsbeskrivningen t.o.m. vid huvudförhandlingen i hovrätten (Rättegång VI 2 uppl. s. 85) i det i och för sig lovvärda syftet att undvika materiellt oriktiga domar. Det är bara det att det är ännu mer lovvärt att söka undvika oriktiga *straffdomar*.

För att rättsförluster skall kunna undvikas bör alltså den nuvarande ordningen behållas eller så får man medge den tilltalade att — sedan den aktuella gärningen överklagats endast angående t.ex. påföljden — få prövning tillstånd av skuldfrågan efter yrkande senare under hovrättsprocessen än vad som är medgivet enligt förslaget.

Beträffande nämndemannamedverkan kan det i brottmål finnas skäl att samordna reformeringen av straffsatser och strafflatituder med fastställande av en permanent ordning för lekmannainflytande. Det finns anledning understryka den utomordentliga betydelsen av ett starkt lekmannainflytande för en god utveckling av rättsväsendet. Den nuvarande ordningen bör sålunda inte nu förändras.

Domarjäv anses i dag falla in under rättegångsbalken 59:1 1 st 2. (NJA 1943 s. 740 och Rättegång VI 2 uppl. s. 235). I den mån jäv i lägre rätt över huvud taget får beaktas av högre rätt (4:14 st.3) kan i dag en dom undanröjas på grund av domvilla efter en ansökan inom en sexmånadersfrist. Enligt förslaget utgår jävsgrunden ur 59:1 1 st.2. och förs över till 4. Därmed krävs att jävet inverkat på målets utgång. Detta stämmer inte med den särskilda jävsregleringen i 50:27 och 51:27, som man vill behålla. Där krävs nämligen inte att utgången i målet påverkats för att undanröjande skall ske. Om nu part fått kännedom om jävet först en vecka efter det att domen vunnit laga kraft, bör regleringen och förutsättningen för ett undanröjande knappast vara en annan i denna del.

Förslaget på denna punkt stämmer vidare mindre väl överens med regleringen i nuvarande 58:2 1 st.2., som innebär att den tilltalade under obegränsad tid kan erhålla resning på grund av domarjäv, fastän det inte kan antas att jävet påverkat utgången i målet. Det finns egentligen ingen anledning att kräva starkare skäl för domvillobesvär under en kort tid efter domen än för resning långt senare. Det rimliga vore snarare en rakt motsatt lösning. Den nuvarande regleringen av jäv bör sålunda inte förändras.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utökade möjligheter att framställa nya yrkanden i tvistemål,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att part i princip bör ha tillgång till sakprövning i två instanser,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i

motionen anförts om parts möjligheter att få skuldfrågan prövad under hovrättsprocessen,

Mot.1988/89
Ju28

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av starkt lekmannainflytande i brottmål,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jäv som domvillogrund.

Stockholm den 5 april 1989

Hans Göran Franck (s)

Anita Johansson (s)